

GELENEKSEL FORMLARDAN ŞALVARIN İÇ ANADOLUDA VE DOĞU ANADOLUDA KULLANIMI VE BU İKİ BÖLGENİN MUKAYESELİ KARŞILAŞTIRMASI

USE OF SALWAR, ONE OF TRADITIONAL ASSETS, IN CENTRAL AND EASTERN ANATOLIAN REGIONS AND COMPARATIVE ANALYSIS OF THESE TWO REGIONS

Öğr. Gör. Hilal BALCI

İstanbul Arel Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Moda Tasarımı Bölümü

hilalbalci@arel.edu.tr

Öz

Giyisi, giyinme aracı olarak bir ülkenin, bir dönemin, bir kişinin özellik belirlen bir sunumudur ve her zaman uygarlığın değişimini yansıtır. Giyim, her milletin ekonomik toplumsal, kültürel ve siyasal şartlarından etkilenerek biçimlenmektedir. Tarihi süreç içinde her uygarlık, yaşayış biçimi ve şartları da etkileriyle giyimler birbirinden ayrı özellik göstermiştir. Giyim kuşam, insanoğlunun kültürel gelişim ve yaşam sürecinde kökeninde koruma amaçlı olmasına karşın, gelişim sürecinde geniş kültürel işlevler yüklenmiş bir olgudur. Ekolojik koşulların toplumsal ve kişisel değer yargılarının törelerin kültürel ve ekonomik koşulların biçimlendirdiği önemli bir kültürel öge aynı zamanda da kültürün bir taşıyıcısıdır.

Bu çalışmada, geçmişten günümüze geleneksel giysi çeşidi olan şalvar modelleri incelenerek elde edilen bilgiler ışığında İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde kullanılan şalvarların kumaş çeşidi, bel özelliği, ağ özelliği, paça özelliği ve kullanım alanlarına göre ele alınmıştır.

Çalışmanın konusunu oluşturan Şalvar formları, belli bir literatür taraması sonucunda elde edilen giysi tasarımlarının üç boyutlu olarak uygulama örneklerine dönüştürülmesi araştırmanın genel amaçları arasında yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Giysi Formu, Şalvar, Giysi

Abstract

Clothing is the best form of presentation of a nation, an era or a person and always reflects the transformation of the civilization. Clothing evolves under the influence of economic, social, cultural and political circumstances of each nation. Each civilization has displayed nonidentical forms of clothing in historic process along with life styles and conditions of theirs. Clothing first appeared as a form of protection in cultural and social evolution of humankind; however, in this long process clothing has turned into a phenomenon on which vast cultural connotations and functions were attributed. Clothing is a significant cultural component as well as a conveyor of culture that was shaped by ecological conditions, social and personal value judgements, traditions and cultural and economic circumstances.

This study focuses on the investigation of the salwar models from past to present time, a traditional form of clothing, and touches upon the fabric types, waist forms, crotches and areas of uses of salwars worn in Central and Eastern Anatolian Regions of Turkey based on the data obtained.

Besides forms of salwar, the objective of this study is to turn clothing designs obtained through a serious literature research into 3D application models.

Key Words: Traditional Garment Form, Salwar, Clothes

Şalvar

Karadeniz yöresi şalvar destanı,
Oy şalvar güzel şalvar
Yedi yerden bağlısın
Dışarıdan çiçek açtın
İçerden ne haldasın (Şenocak, 2006:207)

Şalvar; "ağı çok bol olan, bele bir uçkurla bağlanan bol ağılı kadın giysisidir." Ekrem Koçu (1967); "şalvarın erkek ve kadınlar tarafından Osmanlı döneminde kullanıldığını erkeklerin yünlü kumaştan, kadın şalvarların ise ipekli kumaştan yapıldığını" belirtmektedir. Geleneksel giysi olarak giyilen şalvarlar, kişinin sosyal, ekonomik ve toplumdaki konumuna göre değişiklikler göstermektedir. Dar, büzgülü, uzun, bilekten bağlı, düz-verev kesimlerde dikilen çok fazla şalvar çeşitleri bulunmaktadır. Ayrıca yünlü, ipekli, pamuklu gibi çeşitli kumaşlardan yapılmaktadır (Çaylı, 2012:116).

Şalvar Çeşitleri

Günümüzde Orta doğuda yaygın olan şalvar adı, farsça 'sirval' sözcüğünden gelmektedir. Nitekim gerek Anadolu'da gerekse Orta Asya'da bu adın az değişmiş varyasyonları devam etmektedir. Kazaklarda buna 'çalbar' denir. Eski Türkler, alta giyilen bu giysilere 'Üm' demişlerdir. Nedense bu ad, Anadolu'ya gelince kullanılmamış, bunun yerine şalvar veya bölgesel bazı adlar verilmiştir; Don, Çakşır(ikisi de dize kadardır), Potur(ağı dardır), Zıpka, zıgva(ağı körüklüdür) vb. ağı geniş olan şalvarlar, biçim olarak Türkler Anadolu'ya gelmeden önce de tanınmaktadır. Lapçın, derpi, şepik, bağış adında da şalvarlar bulunmaktadır.

Koçu'ya göre "Cemiyetimize pantolon Tanzimat adını verdiğimiz uyanık mutlakiyet devrinde, geçen yüzyılın ilk yarısında II. Sultan Mahmut zamanında girmiştir. Bize batıdan gelen pantolondan evvel erkeklerin iç donu üstüne giydikleri giysiler Çakşır, Şalvar ve Potur olmuştur; bunlara bazı bölgelerde Karadon ve Zıbka gibi isimler alan giysiler eklenmiştir" ifadesiyle şalvar kullanımının ne kadar eskiye dayandığını belirtmektedir. Şalvarın halk arasında çok yaygın olarak kullanılması, kıyafet değişiklikleri yapıldığı dönemlerde bile pantolonların şalvarın görünüm ve rahatlığını verecek tarza dönüşmesine neden olmuştur.

II. Sultan Mahmut dönemindeki kıyafet değişikliğinde pantolon önce askeri giyim olarak kabul edilmiş, daha sonra memurlara da giydirilmiştir. Bu dönemde ortaya çıkan, üst kısmı pantolondan geniş, ama şalvardan dar olan 'Elifi' denilen şalvar türü ise 'ulema' sınıfının giyimi olarak sürdürülmüştür. Elifi şalvar, yangın tulumbacılarının giysisi olarak kullanıldığında 'yarım Fransız pantolon' ismini almıştır (Koca, 2009: 72).

Zıgva genellikle lacivert veya kurşuni çuhadan yapılırdı. Bileğe kadar uzun ve dar paçalı bir kuyruk teşkil edecek derecede bol ve döküntülü olur ve paçaları diz çorabı üzerine baldıra kadar gayet özenli, muntazam kıvrımlar oluşturacak derecede sıvanarak adeta kısa bir şalvar giyilmiş hissi verilirdi. Bunların ilk örneklerini paçalık kısmı işlemeli ise de sonraları bu işlemler sadece paça ve dikiş yerlerindeki birkaç sıra kaytan süse inhisar etmek suretiyle oldukça sadeleşmiştir.

Eskiden siyah, lacivert ve kahverengi dokumadan hazırlanan zıgva/zıgva günümüzde terilen cinsi kumaşlardan yapılmaktadır. El dokuması, depme denilen kumaştan yapılan zıgva'nın, ağ kısmı bütün olduğundan, beli uçkurla büzüldüğünde arkası körüklü görünüm alır. Terilen cinsi kumaşlardan dikilenlerin ağ kısmı oyuntuludur. Oyuntuya 80-90 cm. (ön arka) boyunda ve 40-45 cm. genişliğinde ek parça geçirilir. Böylece ağ bele kadar genişletilir. Belde meydana gelen bolluk bir uçkur ile büzülür. Paçaları dizden aşağı dar olan zıgvanın yanlarında ilik cepleri vardır. Yan dikişlerin üzeri, cep ağızları ve paçaların iç tarafı zıgvanın renginde, ipek kaytanla süslenir (Altıntaş, Şahin, Kahveci, 2000: 9).

Dar, büzgülü, kısa, uzun, bilekten bağlı, diz boyunda, düz, verev kesimlerde de dikilen şalvarlar bölgelere, kullanıldıkları yerlere göre çeşitlilik gösterir. Şalvar yün, ipekli, pamuklu, şayak gibi çok çeşitli kumaşlardan yapılmıştır. Paçaları geniş olanlar 'çakşır', dar olanlar 'potur' elbise ile aynı kumaş ve renkten olanlar 'holta' adı almıştır. Ayrıca bölgelere göre tuman, çintiden, kareden gibi isimler almıştır.

Çakşır belden, uçkurluğuna geçirilmiş bir uçkur ile bağlanırdı. Diz kapağından aşağısı, baldırı örten kısmı birden daralır ve baldırı, ayak bileğine kadar bir tozluk gibi sarardı; bazen paçası serbest biter, yani ayak, çoraplı veya yalın, açıkta kalırdı. Bazen de çakşırın paçasına ince sahtiyandan bir mest dikilerek eklenir, yani çakşır

giyilirken mecburen ayağa da bir mest geçirilmiş olurdu. Mestli veya mestsiz, bu tarifimiz çakşırın birinci çeşididir. İkinci çeşidine 'Diz Çakşırı' denilirdi, bilhassa, seferli olmadıkları zaman yeniçeriler tarafından giyilirdi. Alt kısmı tamamen hazfedilmiş, yani paçası diz kapağının üstünde kalmış, baldırı, bacağı örtmeyen bir çakşırdır. Tereddütsüz eski Türklerin, ecdadımızın kısa pantolonudur diyebiliriz (Koçu, 1969: 60).

Şekil 1: Anadolu da giyilen dizçakşırı

Potur 'Kıçında kırmaları çok, bacakları dar kisve' (Şemsettin Sami, Kamusu Türki); Şalvar, çakşır, pantolon gibi erkekler tarafından vücudun belden aşağı kısmına giyilen potur, adını, kırma ve buruşuk anlamında pot isminden almıştır. Hüseyin Kazım Bey Büyük Türk Lugatında potur için 'bacağa gelen yerleri dar şalvar' demekle yetiniyor. M. Zeki Pakalın Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri 'Kırmalı ve potlu, yani buruşuk olduğu için bu ad verilmiştir' diyor ve neresinin buruşuk ve potlu olduğunu göstermiyor (Koçu, 1969: 193).

Basdı İstanbullu dağ civanları

Alemdar paşanın pehlivanları

Kuruldu siyaset cün divanları

Kırcalı askeri cepken poturlu

Gitmez buralardan artık bir türlü

(destan)

Şekil 2: Anadolu'da kullanılan potur

Don, Vücudu belden aşağı topuklara kadar örten ve bacaklar için iki paçası bulunan ve ten üstüne giyilen bir iç çamaşırı; tasrih ile "iç donu", ayrıca "tuman" da denilir. (Türk lügatı) Erkek iç donları eskiden içtimai seviyeye göre bürüncükten, patiskadan, kaba bezden (Trabzon bezi, Amerikan bezi gibi) yapılmıştır. Eski erkek iç donlarının kesimi şöyle idi: ağı bol, paçalar muhakkak ayak bileklerine kadar uzun; beli uçkurluklu, paça ağızları ayağın rahat geçmesi için yırtmaçlı yapılırdı ve paçaların iki başına birer paça bağı dikilirdi; belden uçkurla, paçalardan da o bağcıklarla bağlanırdı. Zamanımızda köylümüz, kasaba ve şehirler halkının muhafazakârları, büyük şehirlere iş bulmaya gelmiş köylü bekâr uşakları ameleler tarif ettiğimiz bu iç donunu giyerler. Paçalarına bağcık yerine ilik düğme yapılanları, uçkur yerine de belden düğme ile bağlananları veya uçkurluğa lastik geçirilmiş olanları ancak yarım asırlık bir geçmiş olan iç donlarıdır. Kadınların giye geldikleri iç donlarına gelince başlıca hususiyeti, paçaların topuğa kadar inmeyerek baldırların yarısına kadar inmesi ve paça ağızlarının da danteller, oyalarla süslenmiş olmasıydı. Erkek donu olsun kadın donu olsun, belden uçkurlarla bağlanan eski iç donlarında uçkur, donun başlı başına bir süsü olmuştur.

Şekil 3: Anadolu'da kullanılan iç donu

Şekil 4: Çintemani desenli don

Yöreden yöreye, hatta ilçeler arasında bile farklı yöresel isimlerle anılan şalvar, geleneksel erkek giyiminde olduğu kadar kadın giyiminde de yaygın olarak kullanılmaktadır. Halk arasında isimlendirilen bazı şalvarlar kumaşları ile aynı isimle kullanılmıştır. Şalvar ve kısa entariler kutnu, mecdiye, altıparmak, simsime, entari, Osmaniye gibi adlar taşır. 19. yüzyılın başında giyilen üçetek ve dört etek adı verilen entarilerden farklı olarak yüzyılın ortalarında önü kapalı olan ve iki etek entari adı verilen yeni bir model ortaya çıkar. Yanları bele kadar yırtmaçlı olan bu entari de şalvarla birlikte giyilmekte, eteğin uçları üç etekte olduğu gibi bele takılmaktadır (Görünür ve Ögel, 2006: 67).

Entarilerin şalvarlı ve şalvarsız giyilen tipleri vardır. Şalvarla giyilen entarilerin üstüne salta ve fermene giyilip, bele kuşak sarılmakta veya kemer takılmakta üç etek, iki etek denen entariler şalvarla giyilen entariler içinde gerek şehirlerde gerekse kırsal kesimlerde en yaygın olanlarıdır. Şalvarsız giyilen entarilerin dört peşli, dolama, topuk döven, kumru yaka, hakim yaka, pepeze

yaka çantalı, kutu içi gibi değişik adlarla anılanları vardır. Şalvarsız giyilen entarilerin XVIII. Asırdan itibaren ortaya çıkarak yaygınlaştığı tahmin edilmektedir (Çulcuoğlu, 2007: 86).

Peşli elbiselerin altına giyilen şalvarlar paçalı ve paçasız yapılmaktadır.

Paçasız şalvarlar: Çeşitli enlerde kumaşların birbiriyle dikilmesiyle oluşur. Torba biçimindedir. Bir uçkurla bele tutturulur. Bele bağlandığında oluşan dökümler, önden ve yanlardan kaldırılarak bele yerleştirilir ve estetik bir görünüm kazanır.

Paçalı şalvarlar: Normal genişlik ve uzunluktadır. Evde giyilmektedir. Osmanlı kadın giyiminde şalvarlar çok çeşitlilik göstermiştir. Farklı enlere sahip kumaşların birbirlerine dikilmesiyle oluşan, torba biçimindeki şalvarların yanı sıra normal genişlik ve uzunlukta olan paçalı şalvarlarda vardır. Ayrıca yarı açık apışlı ve tümüyle açık apışlı şalvar türleri de mevcuttur. Şalvarlar bir uçkur yardımıyla bele bağlanır. Kadınlar bu şalvarları, üzerine içlik (gömlek) ve salta, fermene yahut cepken giyerek kullanırlardı.

Şekil 5: Paçasız geniş şalvar**Şekil 6:** Paçalı şalvar

Geleneksel Türk giyim kültüründe şalvarın önemi çok büyüktür. Şalvar giyen kesime göre yapıldığı kumaş, biçim veya süsleme özellikleriyle farklılık göstermiştir. Günümüzde kullanılmakta olan şalvar, kırsal kesimlerde halen günlük giysi olarak kullanılmasına rağmen şehir hayatında gerek modanın gerekse şehir yaşantısının modernliğine yenilmiştir ya da örf, adet, gelenek ve görenekleri sürdürmek amacıyla özel günlerde giyilmektedir.

Geleneksel Formlardan Şalvarın İç Anadolu'da ve Doğu Anadolu'da Kullanımı ve Mukayeseli Karşılaştırması

Yurdumuzda doğudan batıya, güneyden kuzeye kadar her bölgede, her yerde yaygın olarak kadın-erkek alt giyim olarak şalvar giyildiğini görmekteyiz. Ancak, iklim koşullarına, iş-güç durumuna, yörenin fizik ve biyolojik yapısına göre ufak tefek birtakım değişiklikler gösterir. İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgesinde kullanılan şalvar formlarını kumaş, bel, ağ, paça ve kullanım alanlarına göre ele alınmıştır.

İç Anadolu Bölgesi

Kumaş özelliğine göre:

KUMAŞ İLLER	DİRİL KUMAŞ	ÇİZGİLİ KUMAŞ	BASMA KUMAŞ	PAZEN KUMAŞ	DİVİTİN KUMAŞ	İPEK KUMAŞ	SATEN KUMAŞ	KADİFFE KUMAŞ
AKSARAY	X	X	X	X				
ANKARA			X	X	X			
ÇANKIRI			X		X	X	X	
ESKİŞEHİR			X	X		X	X	
KARAMAN		X					X	
KAYSERİ			X	X				
KONYA			X				X	X
KIRIKKALE				X			X	
KİRŞEHİR	X		X	X		X		X
NEVŞEHİR			X	X	X			
NİĞDE			X	X	X		X	X
SİVAS			X		X	X		
YOZGAT			X				X	
TOPLAM	2	2	11	8	5	4	7	3

Tablo 1: İç Anadolu bölgesinde şalvar da kullanılan kumaş çeşitleri

Tablo 1 incelendiğinde, iç Anadolu bölgesindeki 13 ilden 11'inde şalvarı basma, 8'i pazen,7'si saten, 5'i divitin, 4'ü ipek,3'ü kadife, 2'si diril ve çizgili kumaşları tercih edilmiştir. İç Anadolu bölgesinde en çok basma, pazen ve saten kumaş kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Bel Özelliğine Göre:

BEL ÖZELLİĞİ İLLER	LASTİKLİ	UÇKURLU	L A S T İ K L İ - UÇKURLU
	AKSARAY	X	
ANKARA	X	X	
ÇANKIRI	X	X	
ESKİŞEHİR		X	
KARAMAN	X	X	
KAYSERİ	X		
KONYA		X	
KIRIKKALE	X	X	
KIRŞEHİR	X		
NEVŞEHİR	X		
NİĞDE	X		
SİVAS	X		
YOZGAT	X		
TOPLAM	11	6	1

Tablo 2: iç Anadolu bölgesinde kullanılan şalvarların bel özelliği

Tablo 2 incelendiğinde, iç Anadolu bölgesindeki 13 ilden 11'inde şalvarın bel kısmını lastikli,6'sı uçkurlu,1 tanesi de lastikli-uçkurlu tercih edilmiştir. İç Anadolu bölgesinde en çok beli lastikli şalvar kullanımı tercih edilmiştir.

Ağ Özelliğine Göre:

AĞ ÖZELLİKLERİ İLLER	AĞ DÜŞÜKLÜĞÜ		AĞ PARÇASI		
	DÜŞÜK	YÜKSEK	DİKDÖRTGEN	ÜÇGEN	PARÇASIZ
AKSARAY	X		X		
ANKARA	X	X	X	X	
ÇANKIRI	X	X	X		X
ESKİŞEHİR	X		X		
KARAMAN	X		X		X
KAYSERİ	X		X	X	X
KONYA	X				X
KIRIKKALE	X	X		X	X
KIRŞEHİR	X		X	X	
NEVŞEHİR	X		X		
NİĞDE	X		X		X
SİVAS		X	X	X	X
YOZGAT	X		X	X	
TOPLAM	12	4	11	6	7

Tablo 3: iç Anadolu bölgesinde kullanılan şalvarların ağ özellikleri

Tablo 3 incelendiğinde, iç Anadolu bölgesindeki 13 ilden 12'sinin ağı düşük, 4'ünün ağı yüksek,11'ine dikdörtgen,6'sına üçgen parça eklenmiş ve 7'sine parça eklemeyen kullanmayı tercih etmişlerdir.

Şalvar Paça Özelliğine Göre:

PAÇA ÖZELLİĞİ	DÜZ	BÜZGÜLÜ
İLLER		
AKSARAY		
ANKARA	X	
ÇANKIRI	X	X
ESKİŞEHİR	X	
KARAMAN	X	
KAYSERİ	X	
KONYA		
KIRIKKALE		X
KİRSEHİR	X	
NEVŞEHİR	X	
NİĞDE	X	
SİVAS	X	X
YOZGAT	X	
TOPLAM	10	4

Tablo 4: İç Anadolu bölgesinde kullanılan şalvarların paça özelliği

Tablo 4 incelendiğinde, iç Anadolu bölgesindeki 13 ilden 10'ünde şalvarın paçalarını düz,4'ünde büzgülü kullanmayı tercih etmişlerdir. İç Anadolu bölgesinde en çok paçası düz şalvar kullanımı tercih edilmiştir.

Kullanım Alanına Göre:

KULLANIM ALANLARI	EVDE	SOKAKTA	İŞTE (TARLADA, BAHÇEDE)	ÖZEL GÜNLERDE
İLLER				
AKSARAY	X	X	X	
ANKARA	X		X	
ÇANKIRI	X		X	X
ESKİŞEHİR	X		X	X
KARAMAN	X	X	X	X
KAYSERİ	X		X	
KONYA	X		X	X
KIRIKKALE	X		X	X
KİRSEHİR	X		X	
NEVŞEHİR	X		X	
NİĞDE	X		X	
SİVAS	X		X	
YOZGAT	X		X	
TOPLAM	13	2	13	5

Tablo 5: İç Anadolu bölgesinde kullanılan şalvarın kullanım alanları

Tablo 5 incelendiğinde, iç Anadolu bölgesindeki 13 ilden 13'ü şalvarı evde ve işte, 5'i özel günlerde, 2'si sokakta kullanmayı tercih etmişlerdir.

Doğu Anadolu Bölgesi**Kumaş özelliğine göre:**

KUMAŞ	DİRİL KUMAŞ	ÇİZGİLİ KUMAŞ	BASMA KUMAŞ	PAZEN KUMAŞ	DİVİTİN KUMAŞ	İ P E K KUMAŞ	SATEN KUMAŞ	KADİFFE KUMAŞ
İLLER								
AGRI								
ARDAHAN								
BİNGÖL								
BİTLİS				X			X	
ELAZIĞ			X	X		X		
ERZİNCAN						X		X
ERZURUM						X		
HAKKÂRİ								
İĞDIR						X		
KARS						X		
MALATYA		X	X	X		X	X	
MUŞ								
TUNCELİ								
VAN								
TOPLAM	0	1	2	3	0	6	2	1

Tablo 6: Doğu Anadolu bölgesinde şalvar kullanımında kullanılan kumaş çeşitleri

Tablo 6 incelendiğinde, Doğu Anadolu bölgesindeki 14 ilden 6'sında şalvarı ipek, 3'ünde pazen, 2'sinde saten ve basma, 1'inde çizgili ve kadife kumaş tercih etmiştir. İllerin 7'sinde kullanılan kumaşlar hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

Bel Özelliğine Göre:

BEL ÖZELLİĞİ	LASTİKLİ	UÇKURLU	LASTİKLİ-UÇKURLU
İLLER			
AGRI			
ARDAHAN			
BİNGÖL			
BİTLİS	X	X	
ELAZIĞ		X	
ERZİNCAN	X		
ERZURUM		X	
HAKKÂRİ			
İĞDIR	X		
KARS	X		
MALATYA		X	
MUŞ			
TUNCELİ			
VAN		X	
TOPLAM	4	5	0

Tablo7: Doğu Anadolu bölgesinde kullanılan şalvarların bel özelliği

Tablo 7 incelendiğinde, Doğu Anadolu bölgesindeki 14 ilden 5'i şalvarın bel kısmını uçkurlu, 4'ü lastikli kullanmayı tercih etmiştir. İllerin 6'sının bel özelliği hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

Ağ Özelliğine Göre:

AĞ ÖZELLİKLERİ	AĞ DÜŞÜKLÜĞÜ		AĞ PARÇASI		
	DÜŞÜK	YÜKSEK	DİKDÖRTGEN	ÜÇGEN	PARÇASIZ
İLLER					
AGRI					
ARDAHAN					
BİNGÖL					
BİTLİS		X			X
ELAZIĞ	X				X
ERZİNCAN		X			X
ERZURUM	X		X		
HAKKARİ					
İĞDIR	X				X
KARS		X		X	
MALATYA		X	X		
MUŞ					
TUNCELİ					
VAN		X			
TOPLAM	3	5	2	1	4

Tablo 8: Doğu Anadolu bölgesinde kullanılan şalvarların ağ özellikleri

Tablo 8 incelendiğinde, Doğu Anadolu bölgesindeki 14 ilden 5'inin ağı yüksek, 3'ünün ağı düşük, 2'sinin dikdörtgen, 1'inin üçgen parça eklenmiş ve 4'üne parça eklemeyen kullanmayı tercih etmişlerdir. Diğer iller hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Şalvar Paça Özelliğine Göre:

PAÇA ÖZELLİĞİ	DÜZ	BÜZGÜLÜ
İLLER		
AGRI		
ARDAHAN		
BİNGÖL		
BİTLİS		X
ELAZIĞ		X
ERZİNCAN		X
ERZURUM		
HAKKARİ		
İĞDIR		X
KARS		X
MALATYA		X
MUŞ		
TUNCELİ		
VAN		X
TOPLAM	0	7

Tablo 9: Doğu Anadolu bölgesinde kullanılan şalvarların paça özelliği

Tablo 9 incelendiğinde, Doğu Anadolu bölgesindeki 14 ilden 7'sinin şalvarın paçalarını büzgülü

kullanmayı tercih etmiştir. Diğer iller hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

Kullanım Alanına Göre:

KULLANIM ALANLARI İLLER	EVDE	SOKAKTA	İŞTE (TARLADA, BAHÇEDE)	ÖZEL GÜNLERDE
AĞRI				
ARDAHAN				
BİNGÖL				
BİTLİS	X		X	
ELAZIĞ	X			
ERZİNCAN	X			
ERZURUM				
HAKKÂRİ				
İĞDIR				
KARS				X
MALATYA		X		
MUŞ			X	
TUNCELİ				
VAN			X	
TOPLAM	3	1	3	1

Tablo 10: Doğu Anadolu bölgesinde kullanılan şalvarın kullanım alanları

Tablo 10 incelendiğinde, Doğu Anadolu bölgesindeki 14 ilden 3'ü evde ve işte,1'i özel günlerde ve sokakta kullanmayı tercih etmişlerdir. Diğer iller hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Giyisi Form Özelliklerinin Mukayeseli Karşılaştırması

Anadolu, tarih boyunca çeşitli medeniyetlerin hüküm sürdüğü, farklı kültürlerin etkileşiminde birçok faaliyetlerin yaşandığı topraklardır. Ulusların kültürel değerlerini ve yaşam biçimlerini yansıtan en önemli öğelerden biri olan giyim kuşam biçimlerinin gün geçtikçe değişime uğraması ve çeşitli faktörlerin etkisiyle kaybolmaya mahkûm olması kültürel mirasların da yok olması anlamını taşımaktadır. Ancak bazı bölgelerimizin özellikle kırsal kesimlerinde geleneksel giysi formlarının değişime uğramış da olsa kullanıldığı bilinmektedir. Kültürel değerlerin yaşatılmasına katkıda bulunmak ve gelecek nesillere aktarabilmek için bu değerlerin araştırılması ve belgelenmesi önem taşımaktadır.

Bu düşünceden hareketle, bölgelerin kaybolmaya yüz tutan geleneksel şalvar çeşitlerini kumaş, bel özelliği, ağ özelliği, paça özelliği ve kullanım alanlarını belirlemeyi amaçlayan bu araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1.Kullanılan kumaşlar;

İç Anadolu bölgesinde şalvarı basma, pazen, saten, divitin, ipek, kadife, diril ve çizgili kumaşları tercih etmişlerdir.

Doğu Anadolu bölgesinde şalvarı ipek, pazen, saten, basma, çizgili ve kadife kumaş tercih etmişlerdir. Ağrı, Ardahan, Bingöl, Hakkâri, Muş, Tunceli, Van illerinde kullanılan kumaşlar hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

2.Bel özelliği;

İç Anadolu bölgesinde şalvarın bel kısmını lastikli, uçkurlu, lastikli-uçkurlu kullanmayı tercih etmiştir.

Doğu Anadolu bölgesindeki şalvarın bel kısmını uçkurlu, lastikli kullanmayı tercih etmiştir. Ağrı, Ardahan, Bingöl, Hakkâri, Muş, Tunceli illerinde kullanılan bel özelliği hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

3.Ağ özelliği;

İç Anadolu bölgesindeki şalvarların ağ düşük, ağ yüksek, dikdörtgen, üçgen parça eklenmiş ve bazılarında parça eklemeyen kullanmayı tercih etmişlerdir.

Doğu Anadolu bölgesindeki şalvarın ağ yüksek, ağ düşük, dikdörtgen, üçgen parça eklenmiş ve bazılarında parça eklemeyen kullanmayı tercih etmişlerdir. Ağrı, Ardahan, Bingöl, Hakkâri, Muş, Tunceli illerinde kullanılan ağ özelliği hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

4.Paça özelliği;

İç Anadolu bölgesindeki şalvarın paçalarını düz, büzgülü kullanmayı tercih etmişlerdir.

Doğu Anadolu bölgesindeki şalvarın paçalarını büzgülü kullanmayı tercih etmiştir. Ağrı, Ardahan, Bingöl, Erzurum, Hakkâri, Muş, Tunceli illerinde kullanılan paça özelliği hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

5.Kullanım alanları;

İç Anadolu bölgesindeki şalvarı evde, işte, özel günlerde, sokakta kullanmayı tercih etmişlerdir.

Doğu Anadolu bölgesindeki şalvarı evde, işte, özel günlerde ve sokakta kullanmayı tercih etmişlerdir. Ağrı, Ardahan, Bingöl, Erzurum, Hakkâri, Iğdır, Tunceli illerinde şalvarın kullanım alanı hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

Sonuç

Geleneksel giysi formlarından şalvarın İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde benzerlik gösteren; kumaş cinsleri basma, pazen, saten, ipek, kadife ve çizgili kumaşları, bel özelliği lastikli ve uçkurlu, ağ özellikleri ağ düşük, ağ yüksek, dikdörtgen, üçgen parça eklenmiş ve bazılarında parça eklemeyen kullanmayı, şalvarı evde, işte, özel günlerde, sokakta kullanmayı tercih etmişlerdir. İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgesinde şalvar paça özelliği bakımından birbirinden ayrılır. Doğu Anadolu bölgesinde şalvarın paça özelliği büzgülü iken İç Anadolu bölgesinde düz ve büzgülü paçanın tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Geleneksel giysi formu şalvarın, kullanılan ağ özelliğine ve kullanılan bölgeye göre adlandırıldığı, kullanım alanına göre kumaş özelliğinin değiştiği, bel özelliğinin çoğunlukla lastikli tercih etmelerinin nedeni kullanım rahatlığı olduğu düşünülmektedir. Bölgelerimiz arasında geleneksel formlardaki şalvarın kumaş, bel, ağ, paça ve kullanım alanları arasında farklılık olsa da hepsi şalvardır.

Hızlı yaşam tarzını benimseyen kent yaşamı, alışkanlıkları değiştirerek daha kolay ve pratik giysileri ön plana çıkarmaktadır. Küçük yerleşim birimleri olan kasaba ve köylerde geleneklerin halen yaşatılmasıyla birlikte, geleneksel giysilerin kullanılması ve gelecek kuşaklara aktarılması kısmen de olsa sürdürülmektedir. Geleneksel kıyafetleri folklorik kıyafetlerde kullanmayı tercih etmekteyiz.

KAYNAKÇA

Çaylı, G. (2012). *Denizli Atatürk Ve Etnografya Müzesi'nde Bulunan Serinhisar İlçesi Yöresel Kadın Giysileri*, Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi, Isparta

Çulcuoğlu, S. (2007). *Divriği Kıyafetleri Takı ve Aksesuarları*, Sivas.

Görünür, L. ve Ögel, S. (2006). *Osmanlı Kaftanları ile Entarilerinin Farkları ve Kullanılışları*. İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, (59-68), Aralık

Koca, E. (2009). *18 ve 19. Yüzyıl Osmanlı Erkek Modası*. Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, Sayı 7, Konya

Koçu, R. E. (1967). *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, İstanbul: Sümerbank Yayınları.

Şahin Y. A. ve Kahveci M.(2000). *Tokat İli Halk Oyunları Kıyafetleri Teknik Çizimleri*. Ankara.

Şenocak, E. (2006). *Yöresel Kıyafetlerin Türkülerdeki Dili*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Halk Kültüründe Giyim Kuşam Ve Süslenme Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, Eskişehir.

www.tdk.gov.tr